

Федосєєв Микола Анатолійович –
інспектор кадрового забезпечення Націо-
нальної академії внутрішніх справ

Поняття незаконного переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України

Стаття присвячена визначенню поняття незаконного переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України та його змістовному наповненню складами окремих правопорушень. У статті наводяться приклади схем легалізації незаконно ввезеного на територію України автотранспорту.

Ключові слова: контрабанда, автотранспортні засоби, незаконне переміщення, митний кордон, схеми легалізації.

Постановка проблеми. Питання інтеграції України в європейську спільноту, надання їй статусу повноцінного члена Євросоюзу є надзвичайно актуальним і перспективним. Але омріяне членство України в європейському співтоваристві може й надалі залишатись тільки мрією, якщо на державному рівні не вирішувати поставлені перед Україною завдання з приведення у відповідність до європейських норм національного законодавства та проведення у життя низки економічних, соціальних і політичних реформ, спрямованих на підвищення життєвого рівня населення, створення відчуття захищеності громадян від порушення їхніх прав і законних інтересів. Особливо гостро у цьому контексті постає проблема боротьби зі злочинністю, що має міжнародний, транснаціональний характер.

Безпосередня близькість України до європейського ринку, наявність спільних і в деякій мірі “розмитих” державних кордонів, досить велика різниця в цінах на товари і послуги та корумпованість багатьох українських чиновників зумовлюють стрімке зростання рівня незаконного переміщення товарів через митний кордон України, що по своїй суті являється контрабандою.

Стан дослідження. На теренах вітчизняної науки дослідження, присвячені окремим аспектам протидії контрабандному переміщенню товарів через митний кордон України, проводилися Л. В. Багрій-Шахма-

© М. А. Федосєєв, 2011

товим, О. Ф. Бантишевим, Л. М. Білецькою, М. М. Василюю, Ю. П. Гармаєвим, М. Ф. Георгіцею, Т. А. Дікановою, Є. В. Додіним, Л. В. Каляяною, В. В. Коваленком, М. І. Костіним, Д. П. Марковим, П. С. Магішевським, О. М. Омельчуком, О. В. Процоком, В. М. Шевченко, В. М. Шевчуком та іншими видатними вченими.

Проблеми здійснення контролю за переміщенням товарів через митний кордон України розглядалися у працях Ю. М. Дьоміна, Е. А. Зіня, Т. В. Корневої, А. В. Мазура, О. В. Серих. Незважаючи на досить велику кількість наукових досліджень з питань боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, проблематика незаконного переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України, так чи інакше, залишилась поза увагою вчених-криміналістів, а тому потребує детального дослідження, оскільки тенденція поширення злочинів і правопорушень саме такого характеру створює велику загрозу не тільки для національної економіки України, а й для всіх сфер життєдіяльності суспільства, що регулюються правом.

Виклад основних положень. Одним із найбільш поширених предметів вищезазначеного контрабандного переміщення виступають автотранспортні засоби, що ввозяться на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Проте, на наш погляд, незаконне переміщення автотранспортних засобів охоплює не лише їх контрабанду, а й інші склади правопорушень, визначених різними законодавчими актами. Щоб довести це твердження, перш за все, слід встановити етимологічне значення слів, що формують конструктивну основу поняття “незаконне переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України”.

На даний час термін “незаконне”, який досить часто використовується в юридичній літературі та законодавчих актах, не має однозначного визначення і тлумачення, що, в свою чергу, зумовлює появу помилок і порушень при застосуванні окремих правових норм.

Досліджуючи поняття незаконності тих чи інших дій (чи бездіяльності), О. М. Костенко дійшов висновку, що оскільки “незаконні дії” – це дії, які порушують певні правила, встановлені законом, то зміст поняття “незаконність дій” залежить від змісту правил, установлених законом. Ці правила вчений розділяє на три види:

- а) правила, що забороняють певні дії;
- б) правила, що дозволяють вчинення певних дій за наявності певних підстав;
- в) правила, що дозволяють вчинення певних дій у певному порядку [1, с. 194–195].

Таким чином, спираючись на дане положення й нашу власну позицію, можна стверджувати, що діюче законодавство України встанов-

лює вимоги стосовно порядку переміщення предметів через митний кордон, порушення чи недотримання яких є підставою для висновку про незаконність такого переміщення.

Характеризуючи категорію “переміщення”, варто зазначити, що серед науковців, фахівців митного права досі триває дискусія навколо “вузького” та “широкого” розуміння даного терміну.

Так, М. Ф. Шостак є прихильником вузького розуміння й пропонує під переміщенням розуміти фактичне переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України [2, с. 104].

О. С. Іванченко наводить дефініцію “переміщення” у “широкому” розумінні: “здійснення дій з ввезення на митну територію України, вивезення з митної території товарів та (або) транспортних засобів будь-яким шляхом і транзит товарів через митну територію України” [3, с. 60].

Проте найбільш вдало, на наш погляд, визначення поняття “переміщення” у “широкому” розумінні дала С. Ю. Дьоміна, яка вважає, що переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України – це здійснення дій з ввезення на митну територію України, вивезення за межі митної території України чи транзиту через її митну територію у будь-який передбачений законодавством спосіб товарів та (або) транспортних засобів [4, с. 77].

Для уникнення розбіжностей у розумінні поняття “переміщення” ми пропонуємо користуватись спеціальною нормою Закону України “Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України”. За даним Законом України переміщення через митний кордон України – це ввезення громадянами на митну територію України, вивезення громадянами з цієї території або транзит через територію України громадянами предметів [5].

Наступним елементом поняття “незаконне переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України”, що потребує визначення й уточнення для формування єдиного наукового підходу, є термін “автотранспортний засіб”.

У науковій літературі та нормативно-правових актах України міститься багато спеціальних термінів, які за лексичною конструкцією і дефініцією близькі до поняття “автотранспортний засіб”. Найчастіше в даних джерелах зустрічаються терміни “транспортний засіб”, “механічний транспортний засіб” тощо. Проте в спеціальній літературі та чинному законодавстві містяться положення, що найбільш точно розкривають зміст поняття “автотранспортний засіб”.

Так, тлумачний словник основних термінів судової автотехнічної і транспортно-трасологічної експертизи визначає автомобільний транспортний засіб як транспортний засіб, тягова сила якого створює

ється за допомогою двигуна за рахунок зчеплення коліс цього засобу з дорогою, не обладнаною спеціальними направляючими пристроями для коліс [6].

Більш конкретизовано, на нашу думку, дане поняття розкриває Закон України “Про автомобільний транспорт”, відповідно до якого автомобільний транспортний засіб – це колісний транспортний засіб (автобус, вантажний та легковий автомобіль, причіп, напівпричіп), який використовується для перевезення пасажирів, вантажів або виконання спеціальних робочих функцій [7].

Що стосується визначення термінологічного словосполучення “митний кордон України”, на наш погляд, не варто шукати його серед думок найіменитіших учених, у наукових працях чи енциклопедичних словниках, оскільки дане поняття безпосередньо пов’язане з самою державою, її функціями, а тому має виходити не з суб’єктивних позицій вчених, а із самого закону. Тому єдиноправильним і точним у даному випадку буде легальне (законодавче) тлумачення зазначеного терміну, що міститься у спеціальному нормативно-правовому акті – Митному кодексі України (далі – МК України).

Відповідно до ст. 6 МК України межі митної території України є митним кордоном України. Митний кордон України збігається з державним кордоном України, за винятком меж території спеціальних митних зон. Межі території спеціальних митних зон становлять митний кордон України [8].

Отже, проаналізувавши значення всіх категорій, що входять у поняття “незаконне переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України”, можна запропонувати наступне визначення: *незаконне переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України – це здійснення дій з ввезення на митну територію України, вивезення за межі митної території України чи транзиту через її митну територію у будь-який заборонений або непередбачений законодавством спосіб колісних транспортних засобів (автобусів, вантажних та легкових автомобілів, причепів, напівпричепів), що використовуються для перевезення пасажирів, вантажів або виконання спеціальних робочих функцій.*

Таке поняття як “незаконне переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України” є складним не лише за конструкцією, а й за змістовим наповненням. Тому, зважаючи на те, що визначення вказаного поняття є лише зовнішньою формою, яка вказує тільки на найбільш значимі його ознаки, для формування повного уявлення про незаконне переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України необхідно дослідити його внутрішнє наповнення складами окремих протиправних діянь. Тобто, для того, щоб розкрити

зміст поняття “незаконне переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України”, нам треба, проаналізувавши чинне законодавство, визначити, які саме правопорушення або, можливо, злочинні діяння охоплюються вищезгаданим поняттям.

Сьогодні протиправні діяння, пов'язані з незаконним переміщенням автотранспортних засобів через митний кордон України, передбачені нормами Кримінального кодексу України (ст. 201 КК України – “Контрабанда”) та Митного кодексу України (глава 57 МК України). Проте з набранням чинності Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності” так звана “товарна контрабанда” буде декриміналізована та включена в систему адміністративних порушень митних правил, відповідальність за які передбачена Митним кодексом України. Таким чином, з 17 січня 2012 року всі спеціальні норми, якими конкретні факти переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України визначаються як незаконні, будуть зосереджені в главі 57 Митного кодексу України.

Варто зазначити, що не всі норми глави 57 Митного кодексу України безпосередньо вказують на незаконність дій при переміщенні автотранспортних засобів через митний кордон України. Такі порушення митних правил при переміщенні автотранспортних засобів передбачені в наступних статтях Митного кодексу України: ст. ст. 330-334, ст. 336, ст. 340, ст. 342, ст. ст. 348-355. Диспозиції цих статей дуже “сухо” і в загальному вигляді описують схеми незаконного переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України, які на практиці носять витончений та добре організований характер. Тому для формування більш правильного і розширеного поняття про незаконне переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України необхідно навести деякі приклади складних і часто заплутаних схем такої нелегальної діяльності.

Узагальнені дані правоохоронних органів і повідомлень засобів масової інформації свідчать про існування цілої низки найбільш поширених серед правопорушників механізмів незаконного переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України з одночасним ухиленням від сплати митних платежів у повному обсязі.

Так, на думку О. Ю. Бусол і В. Ю. Ложкіна, найбільш типовими контрабандними схемами та механізмами, що застосовуються на митницях, продовжують залишатися переміщення вантажів без оформлення митних документів, сплати платежів і податків, фіксації в обліках відповідних служб (“чорні” схеми) та зниження фактурної вартості й кількості задекларованих вантажів шляхом підміни або підробки то-

варно-супровідних документів, маніпуляції з кодуванням товарів ("сі-рі" схеми) [10, с. 46].

На підтвердження цієї думки можна зазначити той факт, що співробітниками Служби безпеки України, Державної митної служби України та ГУБОЗ МВС України постійно фіксуються спроби нелегального ввезення на територію нашої держави легкових і вантажних автомобілів з приховуванням та поза митним контролем, а також шляхом заниження їх вартості, внаслідок чого суттєво зменшуються надходження до державного бюджету України.

У зв'язку з дією високих відсоткових ставок при обчисленні податків, які сплачуються при митному оформленні автомобілів, що ввозяться на митну територію України, широкого розповсюдження набули різноманітні механізми ухилення від сплати зазначених обов'язкових платежів при незаконному ввезенні та легалізації автотранспортних засобів. На сьогодні найтипівішими з них є використання підроблених документів при реєстрації автомобілів, незаконна легалізація імпортованого автотранспорту в Україні за судовими рішеннями, реєстрація нових автомобілів на підставі документів про фіктивне переобладнання кузовів і двигунів.

Досить часто на практиці зустрічаються й інші не менш витончені схеми уникнення або мінімізації розмірів митних платежів. До них можна віднести оформлення пасажирських автомобілів, як вантажних, тих, що були у користуванні, так і нових тощо. Заслужують також на увагу й такі способи потрапляння автомобілів в Україну без сплати будь-яких податків і зборів, як ввезення їх на територію нашої держави під виглядом гуманітарної допомоги.

Останнім часом правопорушниками часто використовується механізм легалізації автотранспорту, при якому автомобіль перетинає митний кордон України в режимі тимчасового ввезення чи транзиту, проте в порушення зобов'язання про вивезення протягом встановленого строку "зникає" на території України. Крім того, популяризації в Україні набуває схема легалізації незаконно ввезених автотранспортних засобів шляхом їх реєстрації у МРЕВ ДАІ МВС України на підставі судових рішень. При цьому суди визнають позивача добросовісним набувачем і зобов'язують органи ДАІ реєструвати такі автомобілі без сплати податків.

Вбачається за необхідне звернути увагу на той факт, що, практично всі основні механізми незаконного переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України реалізуються з використанням корумпованих зв'язків не тільки в митних та інших контролюючих органах, а й в українських судах.

Таким чином, з урахуванням вищезазначеного, можна зробити наступні висновки:

1. Незаконне переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України охоплює протиправну діяльність із ввезення на митну територію України, вивезення за межі митної території України чи транзиту через її митну територію автотранспорту, яка в реальності представлена у вигляді добре організованих і витончених схем.

2. Незаконне переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України вчиняється з метою уникнення сплати податків (зборів) та інших обов'язкових платежів або мінімізації їх розміру шляхом створення фіктивних підстав для спрощення митних процедур.

3. Схеми незаконного переміщення автотранспортних засобів через митний кордон України з їх подальшою легалізацією є доволі гнучкими. Правопорушники постійно удосконалюють методи і тактику протиправних дій, враховуючи зміни в правилах митного оформлення автотранспорту та користуючись корумпованими зв'язками у контролюючих і правоохоронних органах.

Список використаних джерел

1. Костенко О. М. Поняття “незаконні дії” в Кримінальному кодексі України (проблеми визначення, тлумачення і кваліфікації) / О. М. Костенко // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення : мат-ли міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 25–26 жовт. 2001 р.) / Редкол. : Сташис В. В. (голов. ред.) [та ін.]. – К.–Х. : “Юрінком Інтер”, 2002. – С. 194–196.

2. Шостак М. Ф. Митне право : [навч. посіб. для студ. юрид. вузів та ф-тів] / М. Ф. Шостак. – К. : ТП Прес, 2003. – 224 с.

3. Іванченко О. С. Поняття переміщення товарів через митний кордон України / О. С. Іванченко // Митна справа. – 2007. – № 2 (50). – С. 59–64.

4. Дьоміна С. Ю. До переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України / С. Ю. Дьоміна // Митна справа. – 2010. – № 2 (68). – С. 75–78.

5. Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України : Закон України від 13 верес. 2001 р. № 2681-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 1. – Ст. 2.

6. Кисельов В. Б. Тлумачний словник основних термінів судової автотехнічної і транспортно-трасологічної експертизи [Електронний ресурс] / В. Б. Кисельов, В. Д. Гардерман, П. В. Галаса. – К. : НДІСЕ, 2000. – 20 с. – Режим доступу :

<http://umdp1.info/files/docs/1322401624.doc>.

7. Про автомобільний транспорт : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2344-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 22. – Ст. 105.

8. Митний кодекс України від 11 лип. 2002 р. № 92-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 38–39. – Ст. 288.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15 листоп. 2011 р. № 4025-VI // Офіц. вісник України. – 2011. – № 98. – С. 9. – Ст. 3570. – 26 груд. – код акту 59611/2011.

10. Бусол О. Ю. Стан боротьби з контрабандою та порушенням митних правил в Україні / О. Ю. Бусол, В. Ю. Ложкін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – № 18. – С. 40–50.

Статья посвящена определению понятия незаконного перемещения автотранспортных средств через таможенную границу Украины и его содержательному наполнению составами отдельных правонарушений. В статье приведены примеры схем легализации незаконно ввезённого на территорию Украины автотранспорта.

The article is devoted to the determination of the concept of the illegal moving of vehicles through the custom border of Ukraine and its rich in content filling by the compositions of some offences. The examples of the charts of legalization of the motor transport illegally brought in on the territory of Ukraine are made in the article.

Стаття надійшла до редакції журналу 21 грудня 2011 року.